

Eugène Ysaÿe

CONCERTUL PENTRU VIOARĂ
ÎN SOL MINOR (1910)

VIOLIN CONCERTO IN G MINOR (1910)

Ediție de Sherban Lupu

GRAF[©]ART[®]

Concertul pentru vioară în sol minor (1910)

În timp ce câteva dintre lucrările lui Ysaÿe au fost aranjate și publicate de urmașii săi după moartea sa, multe lucrări lipseau sau erau nepublicate, inclusiv cel puțin șase concerte pentru vioară! Înregistrările scrise ale acestor concerte au supraviețuit în biografia lui Ysaÿe, scrisă de fiul său Antoine Ysaÿe:

„Ysaÿe a folosit o mare cantitate de hârtie manuscrisă și doar o foarte mică parte din ceea ce a scris a rămas... Există încă o mare cantitate de lucrări care nu a fost încă publicată. Cea mai mare parte se află la Musée de Liège. Cu toate acestea, enciclopediile și dicționarele încă persistă în a enumera doar cele șase concerte care nu au văzut niciodată lumina zilei!”

În ultimul deceniu, mai multe concerte necunoscute ale maestrului au ieșit la iveală, inclusiv concertele sale în mi minor și re minor, precum și lucrarea intitulată Concertul nr. 8, care au fost compuse probabil în anii tinereții lui Ysaÿe. În acest context, *Concertul pentru vioară în sol minor* (1910), reconstruit de Sherban Lupu și orchestrat de Sabin Pautza, reprezintă o descoperire extrem de importantă. În cuvintele lui Lupu: „Este o piatră de hotar istorică pentru înțelegerea geniului creator al lui Ysaÿe. Va servi la o mai bună înțelegere a influenței pe care a avut-o asupra repertoriului de vioară în creația sa”.

Găsit în biblioteca Conservatorului Regal din Liège, concertul există în mai multe versiuni manuscrise diferite. Lupu a organizat cu dedicație fiecare foaie de hârtie din cele câteva sute de pagini scrise de mână; în cursul cercetărilor sale, a observat că mai mulți elevi ai lui Ysaÿe au încercat să alcătuiască acest concert din manuscrise în jurul anului 1954. Dar probabil că nu au avut acces la toate manuscrisele, așa că a fost o încercare neconvingătoare.

Ceea ce face ca această piesă să fie atât de specială este faptul că a evoluat pe parcursul a 17 ani din viața lui Ysaÿe (1893-1910). Copiile digitale ale manuscriselor de la Lupu sugerează că există patru versiuni majore ale manuscrisului. Semnele scrise de mână pe manuscrise indică faptul că Ysaÿe a revenit la acest concert la fiecare câțiva ani, făcând modificări la partiturile mai vechi și finalizând versiuni noi. O scurtă descriere a fiecăreia este oferită aici:

Cea mai veche versiune manuscrisă a Concertului în sol minor a fost compusă în iulie și august 1893 la Uccle, Bruxelles. Era o versiune completă care avea atât partea de vioară, cât și partitura pentru pian. De remarcat: deși Ysaÿe a compus doar părți pentru vioară și pian în această versiune, a marcat în multe locuri instrumente specifice pe partitura de pian, ceea ce indică faptul că avea în vedere amploarea orchestrației. Au fost găsite șapte pagini de orchestrație. Pe pagina de titlu a partiturii pentru pian, Ysaÿe a scris numele lui Théodore Lindenlaub, care a fost jurnalist muzical la *Le Temps* și prietenul de-o viață al lui Ysaÿe. În această ediție, Ysaÿe a intitulat această piesă *Poème Concertant* în loc de *Concerto*, ceea ce ne informează despre planul său pentru o lucrare de mare amploare, într-o singură mișcare.

Cea de-a doua versiune, datată în jurul anului 1901, a fost însoțită de o partitură incompletă pentru pian și de o stima completă pentru vioară solo. Pe pagina de titlu a partiturii de pian, Ysaÿe intenționa să dedice acest concert Irmei Sethe, una dintre cele mai talentate eleve ale sale de la Conservatorul Regal din Bruxelles și nașa fiului său Antoine Ysaÿe.

Cea de-a treia versiune a venit cu o parte completă pentru vioară solo și o partitură pentru pian dublu, finalizată la 27 august 1908. Această versiune nu a inclus o dedicație.

Cea de-a patra versiune a fost finalizată în iulie 1910, la Bruxelles. Spre deosebire de versiunea din 1908, aceasta include o cadență suplimentară. Pe pagina de gardă a manuscrisului de copertă a versiunii finale, Ysaÿe a scris „Enesco”. În acest moment, el a decis probabil să

dedice această piesă violonistului român George Enesco, care mai târziu a devenit dedicatorul sonatei sale solo, *Ballade*. Este interesant faptul că există unele asemănări între Concertul pentru vioară în sol minor și Balada, în special natura expansivă și forma ascendentă a introducerilor, ritmurile strălucitoare și punctate din materialul tematic, precum și utilizarea extensivă a scărilor de tonuri întregi și a cromatismului. S-ar putea presupune că Ysaÿe a compus *Balada* cu acest concert în minte.

Partitura viorii a fost aranjată și editată de Lupu, cu inspirația timpurie pe care a primit-o de la profesorul sau Josef Gingold asupra stilului improvizatoric al lui Ysaÿe. Orchestrația a fost realizată de compozitorul român Sabin Păuța pe baza celor câteva pagini orchestrale ale lui Ysaÿe și a partiturii de pian din versiunea manuscrisă din 1910. Această ediție orchestrală (în concordanță cu partea de vioară editată) este ușor diferită de alte manuscrise în ceea ce privește marcajele de tempo, armonizarea și numărul total de măsuri. Datorită versatilității componistice a lui Păuța, ni s-a acordat ocazia de a experimenta această mare lucrare cu o orchestrație la fel de bine lucrată.

Aflat la răscrucea a două secole, acest concert este un rezumat în miniatură al perioadei de mijloc a lui Ysaÿe, al geniului său și al moștenirii sale. Este o lucrare îndrăzneță care reprezintă o sinteză între romantismul de la sfârșitul secolului al XIX-lea și modernismul francez din secolul al XX-lea, alături de stilul de improvizație distinctiv al lui Ysaÿe și de tehnicile revoluționare de vioară. Aspectele tradiționale rămân în forma modificată de Sonata-Allegro a piesei, în timp ce noi limbaje tonale sunt explorate în tranziții și dezvoltări, realizate prin tehnici de vioară inovatoare.

Materialul tematic care începe cu o linie cromatică descendentă este introdus de vioara solo, marcată *sostenuto* (2'03"). Este o litanie asemănătoare unei rugăciuni, accentuată de un ison al corzii Sol care sună aproape ca un cor de călugări care se roagă într-o mănăstire. Vioara încearcă cu disperare, printr-o rugăciune, să ajungă la Dumnezeu pentru a primi răspunsuri; și abia după aceea intervine orchestra cu comentarii tematice aproape ca într-o piesă de teatru din Grecia antică. Spre marea satisfacție a ascultătorului, tema genială ajunge în tonica *sol minor* (4'38"). Acompaniamentul orchestrei echilibrează ritmul rapid, accentuat și punctat al viorii. În pasajele de tranziție, clusterle de duble corzi și decime în registrele înalte fac din acest concert de vioară un adevărat concert de virtuozitate. Deși acest concert este considerat a fi unul dintre cele mai dificile, există întotdeauna o ușurință naturală în abordarea tehnică a lui Ysaÿe datorită înțelegerii sale intime a instrumentului. Tema a doua, contrastantă, lirică și expresivă, este în *Si bemol major*, majorul relativ al *sol minor* (6'03"). Abordarea melodică a lui Ysaÿe se caracterizează aici prin *rubato* scris și suprapunerea unităților de frază prin utilizarea înălțimilor enarmonice. Aceste elemente fac ca frazele să fie atât de continue, încât pare că nu se întrevăd niciun sfârșit.

Secțiunea de dezvoltare (8'13") se deschide cu secvențe cromatice și scări de secunde majore pe măsură ce tonalitatea devine mai instabilă. După o lungă creștere până la punctul culminant tonal, există un moment magic în care suflătorii și harpa oferă un fundal de culori splendide în spatele înfloriturilor inventive ale viorii; acest stil impresionist reflectă influența directă a lui Debussy. Aici, Ysaÿe extinde forma *Sonata-Allegro* prin inserarea unei a treia teme în *La major*, care re apare mai târziu în secțiunea de recapitulare, acum interpretată de orchestră cu o linie de înfrumusețare la vioară. După cadența de vioară, întreaga introducere re apare la *Coda*, de data aceasta cu acompaniament orchestral. Această tratare ciclică a materialului motivic conferă concertului o unitate holistică.

Qianyi Fan

DMA Universitatea Indiana Qianyi Fan

Violin Concerto in G minor (1910)

While several of Ysaÿe's works were arranged and published by his descendants after his death, many works were missing or unpublished, including at least six violin concertos! Written records of those concertos survive in Ysaÿe's biography, written by his son Antoine Ysaÿe:

“Ysaÿe used a great deal of manuscript paper and only a very small part of what he wrote remains... There is still a large amount of works that is yet unpublished. Most are at the Musée de Liège. However, encyclopedias and dictionaries still persist in only listing the six concertos which have never seen the light of the day!”

In the past decade, several of the master's unknown concertos have come to light, including his concertos in E minor and D minor, and the work titled *Concerto No. 8*, which were possibly composed in Ysaÿe's youthful years. Within this context, the *Violin Concerto in G minor* (1910), reconstructed by Sherban Lupu and orchestrated by Sabin Păuța, is an extremely important discovery. In Lupu's own words, “It is a historical milestone towards understanding Ysaÿe's creative genius. It will serve to better understand his influence on the violin repertoire in his creative output.”

Found in the library of The Royal Conservatoire of Liège, the concerto exists in several different manuscript versions. Lupu dedicatedly organized every single sheet of paper out of several hundred handwritten pages; in the course of his research, he noticed that several of Ysaÿe's pupils had tried to put this concerto together out of the manuscripts around 1954. But they probably did not have access to all the papers, so it was a poor attempt.

What makes this piece so special is the fact that it evolved over 17 years of Ysaÿe's life (1893–1910). Digital manuscript copies from Lupu suggest that there are four major versions of the manuscripts. Handwritten markings on the manuscripts indicate that Ysaÿe came back to this concerto every few years, making changes on the older scores and finishing new ones. A brief description of each is provided here:

The earliest manuscript version of the G Minor Concerto was composed in July and August of 1893 in Uccle, Brussels. It was a complete version that had both violin part and piano score. Of note: although Ysaÿe only composed parts for violin and piano in this version, he marked specific instruments on the piano score in many places, indicating that he had the scope of the orchestration in mind.

Seven pages of orchestration were found. On the title page of the piano score, Ysaÿe wrote the name of Théodore Lindenlaub, who was the music journalist at *Le Temps* and Ysaÿe's lifelong friend. In this edition, Ysaÿe titled this piece *Poème Concertant* instead of *Concerto*, which informs us of his plan for a large-scale, one movement work.

The second version, dated around 1901, came with an incomplete piano score and a complete violin solo part. On the title page of the piano score, Ysaÿe intended to dedicate this concerto to Irma Sethe, one of his most talented pupils in the Royal Conservatoire in Brussels and the godmother of his son Antoine Ysaÿe.

The third version came with a complete violin solo part and a double piano score, completed on August 27th, 1908. This version did not include a dedication.

The fourth version was completed in July of 1910 in Brussels. Unlike the 1908 version, this one includes an additional cadenza. On the manuscript cover page of the final version, Ysaÿe wrote “Enesco.” At this point, he had probably decided to dedicate this piece to the Romanian violinist George Enesco, who later became the dedicatee of his solo sonata, *Ballade*.

Interestingly, there are some similarities found between the *Violin Concerto in G minor* and the *Ballade*, most prominently the expansive nature and rising shape of the introductions, the brilliant, dotted rhythms in the thematic material, and the extensive use of whole tone scales and chromaticism. One might assume that Ysaÿe composed the *Ballade* with this concerto in mind.

The violin part was arranged and edited by Lupu, with the early inspiration he received from Gingold on Ysaÿe's improvisational style. The orchestration was done by the Romanian composer Sabin Pautza based on the few orchestral pages by Ysaÿe and the piano score of the 1910 manuscript version. This orchestral edition (consistent with the edited violin part) is slightly different from the manuscripts in terms of tempo markings, harmonization, and the total number of measures. Thanks to Pautza's compositional versatility, we have been granted the opportunity to experience this great work with equally well-crafted orchestration.

Standing at the turn of two centuries, this concerto is a miniature summation of Ysaÿe's middle period, of his talent, his cycle, and his legacy. This is an ambitious work that contains a collision of late 19th-century Romanticism and 20th-century French modernism, along with Ysaÿe's distinctive improvisational style and revolutionary violin techniques. Traditional aspects remain in the piece's modified Sonata-Allegro form, while new tonal languages are explored in the transitions and developments, accomplished through innovative violin techniques.

The thematic material that starts with a descending chromatic line is introduced by solo violin, marked *sostenuto* (2'03'') is a prayer like litany enhanced by the G-string drone that almost sounds like a monks choir praying in a monastery. The violin is desperately attempting through a prayer to reach God for answers; and only after that, the orchestra intervenes with the thematic comments almost like an ancient Greek play. To the listener's great satisfaction, the brilliant theme arrives in the tonic G minor (4'38''). The off-beat gesture in the orchestra balances the quick, accented, dotted rhythm in the violin. In the transitional passages, clusters of double stops and tenths in high registers make it a true virtuosic violin concerto. Though this concerto is considered to be one of his most difficult, there is always a natural ease in Ysaÿe's technical approach due to his intimate understanding of the instrument. The contrasting lyrical and expressive second theme is in B-flat major, the relative major of G minor (6'03''). Ysaÿe's melodic approach here features written out rubato and the overlapping of phrase units by the use of enharmonic pitches. These elements make the phrases so continuous that it seems they have no end in sight.

The development section (8'13'') opens with chromatic sequences and whole tone scales as the tonality becomes more unstable. After a long build up to the tonal climax, there is a magic moment where the woodwinds and harp provide a background of splendid colors behind the inventive flourishes of the violin; this impressionistic style reflects the direct influence of Debussy. Here, Ysaÿe expands the Sonata-Allegro form by inserting a third theme in A major, which later reappears in the recapitulation section, now played by the orchestra with an embellishing line in the violin. After the violin cadenza, the entire introduction reoccurs at the Coda, this time with orchestral accompaniment. This cyclic treatment of motivic material gives the concerto a holistic unity.

Qianyi Fan

DMA Indiana University

Violin Concerto in G Minor (1910)

Eugène Ysaÿe
arr. Sherban Lupu

Allegro moderato e misterioso

The musical score is presented in three systems, each with a grand staff (treble and bass clefs). The key signature is G minor (two flats) and the time signature is common time (C).
- **System 1:** The piano part begins with a *p* (piano) dynamic. The bass line features a sequence of triplets (marked '3') in the left hand and a single eighth note in the right hand. A fermata is placed over the eighth note in the right hand.
- **System 2:** The piano part continues with sextuplets (marked '6') in the left hand. The right hand features a melodic line with a *sf* (sforzando) dynamic marking. The instruction *ben legato* is written below the left hand.
- **System 3:** The piano part continues with sextuplets in the left hand. The right hand features a melodic line with a *p* dynamic marking, followed by a *sf* dynamic marking. The system concludes with a melodic phrase in the right hand and a final chord in the left hand.

162 **animandosi**

164

166

167

ad lib.

A

NN

449

Musical score for measures 449-453. The system consists of three staves: a single treble clef staff at the top and a grand staff (treble and bass clefs) below. The top staff contains a melodic line with eighth-note patterns and slurs, ending with a measure marked '4' and '8va-'. The grand staff contains piano accompaniment with chords, slurs, and fingerings (e.g., '2', 'V').

OO

(8va)

loco

454

Musical score for measures 454-460. The system consists of three staves: a single treble clef staff at the top and a grand staff below. The top staff contains a melodic line with eighth-note patterns and slurs, ending with a measure marked 'loco'. The grand staff contains piano accompaniment with chords, slurs, and fingerings (e.g., '2', 'V').

461

Musical score for measures 461-465. The system consists of three staves: a single treble clef staff at the top and a grand staff below. The top staff contains a melodic line with eighth-note patterns and slurs, ending with a measure marked '8va-'. The grand staff contains piano accompaniment with chords, slurs, and fingerings (e.g., '2', 'V').